

ЛЕГЕНДА ИЗ ВРЕМЕНА ЦАРА САМУИЛА О ПОРЕКЛУ НАРОДА

У једном још необјављеном рукописном зборнику, званом Четениа, преписаном 1628 год. српском редакцијом са бугарске, у селу Гложанима на речици Виту притоци Искра у Бугарској, — која се од XVIII века налазила у манастиру Пакри у Славонији, а сада је у Епископској библиотеци у Пакрацу — између разних апокрифа и врло старих легенда, сачувана је у једном квестионару и ова занимљива легенда:

Се вѣдите на свѣтъ нст' вѣскѣх' езыхъ, ѡв. ѣ, езыхъ нст' прѣвославныхъ' на свѣтъ. ѧ, Блѣгаре. ѣ, Грѣци. ѣ, Сирыяне. ѧ, Ивери. ѣ, Роусы. Вѣ тѣхъ соут' ѣ, книги правокѣрныхъ'. грѣчьска, и блѣгарска, и иверска. Половѣрныхъ' езыхъ ест' вѣ. ѧ, Яламане. ѣ, Френ'цы. ѣ, Мачаре. ѧ, Индіане. ѣ, Иковите. ѧ, Ярмѣне. ѧ, Гасы. ѣ, Лѣсы. ѧ, Ярбанасы. ѣ, Харвати. ѧ, Хызы. ѣ, Нѣмцы:~

Бѣпросъ. — Како зачехъ се правокѣрны езыхъ и половѣрници ѡкоуду родили се.

Ѡвѣтъ. — Нѣ имѣше ѣ, с(и)нѣве. Симѣ, и Хама, и Яфета. И ѡ Симѣ изыдѣше правокѣрни Хр(и)стіане. пониже Симѣ имѣ, ѣ, с(и)нѣвѣ и, ѣ, дѣщере. Симѣви с(и)нѣвѣ поехъ свѣкъ жены сестры свое. такожде и Хамовы и Яфетови. Симѣви с(и)нѣвѣ рѣше не прикоснѣти се къ сестрамъ своимъ. такожде и жены рѣше. И сѣтво-рише двѣ храмини. и сѣвырахъ се моужи въ единѣхъ храмине, а въ единѣхъ жены, стрегѣще свѣкъ другъ ѡ друга, тѣкмо на сѣнѣд' сѣвырахъ се. видѣхъ се шчина тѣкмо. И видѣ Г(оспод)ѣ тѣпѣниѣ ихъ и вѣ(а)го(а)ви ихъ, и павѣхъ се безпѣтно, тѣкмо ѡ погляданіа. Того ради ѡ Симѣ зачехъ се правокѣрни езыхъ ѣ. ѡ Яфета зачехъ се половѣр'ци. ѡ Хама зачехъ се Грѣптѣны и Фараѡнитѣ. Пониже проклетъ быст' Хамъ, такожде и чѣда ихъ проклѣта сѣтъ. и потоци ихъ въ мѣри Чрѣмѣтѣмъ.

Бѣпросъ. — Нѣкѣрны езыхъ ѡткоуду зачехъ се.

Ѡвѣтъ. — Ѡ Измѣни и ѡ Ягарѣ м(а)тери его. Измѣнѣ ест' копия Явраамѣвѣ, слагъ се съ м(а)терию своею въ Гинѣи. Ягара м(а)ти его рече. да поймають сѣмѣ мое много жены, да попереть сѣмѣ Явраамѣ. И ѡ нихъ зачехъ се нѣкѣрныхъ' езыхъ. (л. 496—516).

Непосредно пред овом легендом у тексту рукописа налазе се подаци који, комбиновани са сличним подацима у самом тексту легенде, пружају нам могућност да постанак легенде, у овом облику у каквом је до нас дошла, ставимо у доба цара Самуила. — Пред легендом се, наиме, каже:

Се вѣдите на свѣтъ имѣт', ѣ, ц(а)рѣ иакоже и с(вѣ)таа тронца на н(ѣ)в(ѣ)скѣхъ' --- Прѣвое ц(а)рѣство грѣчьско. второе царѣство блѣгарско. третѣе ц(а)рѣство аламанско. съ грѣчьскимъ ц(а)рѣствомъ ѡ(а)цѣ. съ аламанскимъ ц(а)рѣствомъ с(и)нѣ. съ блѣгарскимъ ц(а)рѣствомъ д(с)хъ с(вѣ)тѣи. Грѣцы ц(а)рѣство Б(ог)ѣ прѣдѣдѣтъ. аламанско ц(а)рѣство попереть вѣсе езыхъ половѣр'ци. (л. 496).

Први аргуменат за одређивање времена пре кога ова легенда није могла постати јесте подела у њој Хришћана на „правоверне“ и „полуверне“ тако: да се већина источних народа убраја у правоверне, а сви западни народи — и уз њих Јермени, сирски монофизити — Јаковити и индијски Несторијевци — у полуверце. О таквој подели, наиме, могло је бити речи најраније тек 881 год., после великог сукоба цариградског патријарха Фотија и целе Источне цркве са римским папом Јованом VIII и Западном црквом. А као аргуменат за ближе датирање ове легенде служи нам, у првом реду, горе исписано тврђење: да су у то доба постојала у хришћанском свету три царства — Грчко, Бугарско и Аламанско.

Прво Бугарско царѣство постало је за Симеона (918 год.). — То је дакле нови термин пре кога ова легенда није могла постати у овом облику. Али она није могла постати ни за Симеонова царства (918—927 год.); јер се

у легенди Бугари помињу као „правоверни“ народ и то на првом месту, а Симеонови поданици признавали су духовну власт римскога папе, чији се припадници у легенди тачно набрајају као „полуверци“. Према томе легенда ова могла би постати најраније у доба бугарског цара Петра (927—969 год.), који је ступио у родбинске везе са византиским двором, изузео своје поданике испод духовне власти римскога папе и организовао православну цркву у Бугарској. Ту могућност поткрепљује и помињање *Аламанског царства*, као трећег царства у свету тога доба; јер је баш у то време Отон I Велики (936—973 год.) успео да добије царску круну Карла Великога и оснује *Германско-римско царство* (962 год.), које словенски споменици на Балкану, по старом чувеном германском племену Аламанима на Рајни, називају Аламанским царством. Дакле, према овоме, пре 962 год. или пре постанка Аламанског царства не би могло бити речи о постанку наше легенде, која међу полуверцима на Западу истиче на првом месту Аламани, па тек онда Франке, итд. — Тако смо дошли до 962 год. као новог термина пре кога није могла постати ова легенда.

Али, набрајање у легенди Пољака (Љеха), Мађара и Руса као Хришћана, и то прва два народа као „полуверна“, а трећег као „правоверна“, упућује нас на даљу мисао: да постанак ове легенде треба помакнути још ближе крају X века, када су ти народи дефинитивно покрштени били, те се Пољаци и Мађари стално определили за Западну а Руси за Источну цркву. Шта више, једна нарочита пророчанска напомена у нашем рукопису непосредно пред легендом: да ће, наиме, Аламани или Германи савладати све полуверне народе — *Аламанско царство попереть късе языки полувѣрцы* (л. 496) — уверава нас да термин постанка ове легенде ваља помакнути за још неколико година у напред — у први децениј XI века, када је Хенрих II свети (1002—1024 год.) успео да савлада готово сва немачка и италска племена, Чехе и Пољаке (1004—1007 год.); *дакле у доба Самуиловог Бугарског царства са средишњем у Преси и Охриду*.

Ову претпоставку поткрепљују и друге чињенице, а нарочито и околност да се писац легенде непријатељски односи прама Византиском царству, које је од 996 год., под енергичним царем Василијем II, стало на пут дотадашњем ширењу Самуиловог Бугарског царства и почело нагло да га руши, те му 1002 год. одузело већ и град Скопље. Врло је вероватно, наиме, да је под тим утисцима писац легенде у гњеву на Византијце записао: *Гръцы царство Бѣга прѣдадѣтъ* (л. 496), док је у исто време наглашавао како ће Аламани савладати и себи потчинити све полуверне народе; а пропустио је, међу тим, да ишта каже о судбини Бугарског царства, иако га је мало пре тога поменуо као друго царство на свету и нагласио да је с њиме „дух свети“ (л. 496)...

И чињеница што се међу правоверним народима у нашој легенди не помињу Срби, него само Бугари на првом месту а Руси на задњем, поткрепљује наше уверење да је ова легенда постала у доба када су сви балкански Словени били у саставу Бугарског царства, те политички сматрани и називани Бугарима; а српске централне области биле су под бугарском влашћу за време цара Симеона и прве четири године владе цара Петра (до 931 год.) и најзад за време Самуилова царовања (до 1014 год.). — Напред смо показали да наша легенда није могла постати у доба цара Симеона и првих година царовања Петрова, јер тада још није постојало Аламанско царство, те и ова околност говори за постанак ове легенде у доба цара Самуила.

Најзад, и околност што се у легенди наглашава да је у доба њеног постанка било само „три књиге“ или *писмености* међу православним народима на свету — грчка, бугарска и иверска (л. 496), показује јасно на доба пре XII века, на време када још стара, основна словенска писменост, пресађена из Моравске, крајем IX века, на Балканско Полуострво и развијана прво у Бугарском царству, није још очигледно диференцирала у бугарску, српску и руску рецензију.

Од интереса је да се овом приликом помене: како у нашем рукопису, на једанајстом листу даље од ове легенде, има један други састав, који датира из прве четврти XIII века, под насловом — Престола на земли колико ест'. Тада је већ постојала самостална Српска краљевина, те се у том саставу, знатно пре новог Трапезунтског царства и Епирског деспотата, помиње *српски престо* св. Јована — *Иван'нъ столъ естъ срѣбскии* — у реду владалачких престола распоређених по престолима 12 апостола (л. 61а). А пошто се ту код деспотског престола у Епиру додаје још: *егоже ставѣт' се царѣ* (ibid), то је овај други састав нашег рукописа, нема сумње, постао у доба ускоро после 1223 год., када се почело са постављањем царева у ранијем Епирском деспотату. Сем тога, ту, одмах иза побројаних владалачких престола, исписана је и позната карактеристика појединих народа по животињама (л. 61а и б), према којој се *Бугарин* означаје као *бик* а *Србин* као *вук*; *Грк* као *лисица* а *Влах* као *мачка* (котка); *Арбанасин* — *дабар* (бебер), *Мађар* — *рак*, итд.

Рад. М. Грујић

ЈЕДНА ДОЦНИЈА ИНТЕРПОЛАЦИЈА У ХРИСОВУЉИ КРАЉА ВЛАДИСЛАВА I (1233—1242) ЗА МАНАСТИР БИСТРИЦУ У ПОЛИМЉУ

Хрисовуљу краља Владислава I, којом он потврђује манастиру Богородици у Бистрици села и повластице дароване јој од Немање, штампао је у целини Љ. Стојановић у Споменику III, 6—7; а у опширном изводу дали су је Ст. Новаковић у Законским споменицима, 589—591 и А. Соловјев у Одабраним споменицима, 27—31. Стојановић је хрисовуљу штампао по фотографији Севастијанова, Новаковић по Стојановићу и Ковачевићу, а Соловјев по Стојановићу и Новаковићу. Ковачевићево је издање за време рата пропало, те не можемо утврдити колико је тачно било; али, судећи по изводу Новаковићеву, било је тачније од Стојановићевог, иако, по свој прилици, ни оно није имало тачну репродукцију једне вешто уметнуте интерполације у ту повељу, коју нико од досадашњих издавача није приметио, ма да ју је Љ. Стојановић и штампао, али врло погрешно и непотпуно. А како та интерполација садржи један врло интересантан правни посао — *повраћај одбеглих бољара у њују земљу* — нема сумње да би је Новаковић приметио и унео у своје Законске споменике да ју је нашао тачно изложену у издању Ковачевићеву.

Стојановић је ту интерполацију, непримећујући ништа да је она доцнији уметак, овако штампао:

— И за тѣм аз ѡвѣдѣхъ игоумѣнъ господина краља и (ѡ)пѣла(!) Данила и ан... за вѣише на аа рцѣрѣне(?) оу тоугоу земљу и на горы господиноу кра з.. на а и мроу и дшоу оу штрѣкѡи Братѣсиноу Иванѡу (Споменик III, стр. 7, ред 30, 31 и 32 од горе).

Међутим, ти редови у оригиналу и по фотографском снимку, који сам са њега у Хиландару учинио и овде га репродукујем, читају се тачно овако:

*** И | за тѣм' аз' ѡвѣдѣхъ игоумѣнъ гна кра(а) и пѣла (пискупа) Данила на-
идѡх' изавѣг'ше боларе црвѣне оу тоугоу з(е)мљу. и на горы гноу кра(ю) за ни. и да
им' роу и дшоу оу штрѣко име :. | Братѣсиноу. Иванѡу.

Ове су реченице уметнуте другом руком и другим ситнијим словима у два реда, иза свршетка Владислављеве повеље а испред његова потписа — *Гтефанъ Владиславъ...*, као што се доста јасно види и на приложеном